

Föreningen Alexandrias Vänner -

En översikt av föreningens start, dess första år och insatser.

Hur kom det sig att ett antal engagerade personer startade Föreningen Alexandrias Vänner, FAV, år 1994 för att grunda ett svenskt institut i Alexandria? Vilka drivkrafter låg bakom ett till synes så ovanligt uppdrag för denna förening? Att hitta svaren på dessa frågor 17 år senare har inte varit helt lätt, särskilt som det inte finns någon tidigare samlad dokumentation. De dokument som docent Sune Persson ställt till mitt förfogande är inte fullständiga för de tidiga åren. Många uppgifter har därför måst inhämtas genom intervjuer, samtal och korrespondens med dem som var aktiva då: Annica Dahlström, Sune Persson, Ulf Tebelius, Robin Hägg och Helmy Loza. Se avsnittet ***De tidiga aktörerna***. Dessutom har professorn i arabiska vid Göteborgs universitet Jan Retsö, tidigare ambassadören vid UD Lars Lönnback och förre överbibliotekarien vid Göteborgs universitetsbibliotek Jon Erik Nordstrand bidragit med värdefulla upplysningar.

Alla uppgifter har inte kunnat beläggas men med stor sannolikhet är de svar på frågorna som återfinns i de olika avsnitten nedan tillförlitliga. Jag har valt att begränsa denna framställning till själva bildandet av Föreningen Alexandrias Vänner och har valt att stanna vid millennieskiftet år 2000 med undantag av några blickar fram till nutid. Resultatet ger en bred översikt av FAV:s arbete de första sex åren. Det har drivits med en imponerande intensitet av några idealister. Svårigheterna har varit många och bidragit till att tron på verksamheten någon gång vacklat. (För information om föreningens senare aktiviteter kan hänvisas www.scancombibalex.nu., adderat av AD)

Biblioteket låg inte i fokus 1994

Föreningen Alexandrias Vänner, FAV, är en liten ideell förening med säte i Göteborg, främst kopplad till universitetet där. Den grundades redan 1994. Flera av grundarna är fortfarande aktiva i styrelsen. Ordförande är Annica Dahlström. Det är säkert flera som antagit att Föreningen Alexandrias Vänner i första hand bildades för att stödja planerna på det kommande nya biblioteket i Alexandria. Men det var inte biblioteket som låg i fokus när föreningen startade. De första konkreta planerna innebar att föreningen ville inrätta ett svenskt institut i Alexandria, få till stånd ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Alexandrias universitet samt främja handelsutbytet mellan Sverige och Egypten.

För att förstå bakgrunden till varför Föreningen Alexandrias Vänner bildades är det nödvändigt att beskriva några av de krafter som låg bakom intresset för Mellanöstern kring början av 1990-talet. Främst gäller det inställning och insatser från aktörerna själva, den egyptiska ambassadörens önskan att utveckla samarbetet länderna emellan samt inte minst en ny inriktning av den svenska utrikespolitiken.

De tidiga aktörerna

Hos de aktörer som startade föreningen fanns tidigt ett genuint intresse för Mellanöstern och då särskilt för Egypten och Alexandria. Deras olika intresseområden, kompetens och positioner i samhället blev en förutsättning för den kraft med vilken de arbetade för att nå sina mål. Genom sina insatser har de också påverkat och påverkar fortfarande utvecklingen positivt, även om fokus växlat. Ett av de stora uppdragen inledningsvis var att medverka till upprättandet av ett svenskt institut i Alexandria. Ett par år senare kom fokus av olika skäl att i stället inriktas mot det nya biblioteket.

Bland de tidiga aktörerna fanns Annica Dahlström, som med en enastående kraft drivit föreningen framåt. Med stort mod och oförskräckthet har hon sökt stöd hos samhällets toppar, ofta penningstarka, och ofta fått stöd för sina idéer och ekonomiska bidrag. Motgångarna har varit flera. Som alltid när

någon, särskilt en kvinna, är stark och drivande så har hon fått tåla viss kritik. Det ingår i spelet och måste accepteras.

Vid hennes sida fanns likaså en enastående samlad kompetens med starka krafter som Sune Persson och Ulf Tebelius. Här nedan en kort presentation av aktörerna år 1994:

Annica Dahlström, professor i histologi och neurobiologi och prorektor vid Göteborgs universitet. Har varit ordförande i två omgångar.

Sune Persson, docent och forskare på Centrum för Mellanösternstudier vid Göteborgs universitet.

Ulf Tebelius, Alexandria/Egyptenkännare. Från 1975 ett antal år som UNESCO-anställd med experttjänst som fysisk oceanograf i projektet ”Coastal Protection Project” med stationering i Alexandria. Senare under 15 år anställd vid verkstadsföretaget ABB och marknadsansvarig för Mellanöstern med täta resor till Alexandria.

Robin Hägg, professor i antikens kultur och samhällsliv vid Göteborgs universitet. Tidigare föreståndare vid Svenska Institutet i Aten och kulturattaché vid svenska ambassaden där. Blev ordförande efter Paul Åström, se nedan.

Helmy Loza, egyptier från Alexandria och affärsman.

Paul Åström, professor i Antikens kultur och samhällsliv till 1994 med inriktning på cypriotisk arkeologi. FAV: s förste ordförande. Avliden 2008.

Startskott för bildandet av FAV?

En aktör som tidigt kom att spela en viss roll var den egyptiske ambassadören i Sverige, **Hamdi Nada**, som hade ett förslag om att skapa vänorter mellan Göteborg och Alexandria. Tidigt hade han också kontakt med Göteborgs universitet och uttryckte sin önskan om att etablera kulturrelationer mellan universiteten i Göteborg och Alexandria.

Varför ambassadören valde Göteborg är inte klart men en teori kan vara att Stockholm redan fått ett forum för Medelhavsområdet. 1982 hade Medelhavsmuséet invigts. *Annica Dahlström*, som då var prorektor vid Göteborgs universitet, fick i uppdrag av rektorn vid universitet att söka verkställa uppdraget. Med stöd av *Helmy Loza* tog hon kontakt med universitetet i Alexandria och dåvarande svenska konsulatet där för att driva frågan om ett samarbete mellan universiteten i Göteborg och i Alexandria. Redan den 19 februari 1994 undertecknades en avsiktsförklaring om samarbete av *Annica Dahlström* och **I.A. Ebeido**, Vice President för universitetet i Alexandria. Ett samarbetsavtal undertecknades fyra år senare, år 1998.

Ambassadören kan ha spelat en mer betydande roll än vad som kunnat bekräftas, när det gäller själva bildandet av föreningen. Han önskade en större aktivitet i relationerna mellan Sverige och Egypten. Kontakten var redan etablerad med Göteborgs universitet och de nämnda aktörerna, Annica Dahlström och Helmy Loza. En krets av intresserade kallades till *ett möte den 26 november 1994, en Alexandria-dag*, på SE-bankens huvudkontor i Göteborg. Biblioteksrådet **Harry Järv** från Kungl. biblioteket var inbjuden att tala över det antika biblioteket i Alexandria. Det är troligt att detta möte var startskottet för bildandet av Föreningen Alexandrias Vänner.

Dialog mellan kulturerna

Det går inte att se bildandet av Föreningen Alexandrias Vänner isolerat från den nya utrikespolitiska inriktningen som presenterades på utrikesdepartementet år 1994. Det var ett nytt politiskt tänkande om *dialog som alternativ till våld*, som hade sin grund i den omfattande invandringen i Sverige och behovet att skapa förståelse för de olika kulturer som invandrarna representerade, inte minst

muslimska invandrare. Utrikesminister **Lena Hjelm-Wallén** tog initiativ till ett nytt svenskt politikområde ”Dialog mellan kulturerna”. Hon menade att Europa behöver en målmedveten och konstruktiv strategi för att främja en god dialog med andra kulturer. Denna inställning lanserades också av EU 1995 i Barcelonaprocessen. Avsikten där var att genom dialog och samarbete söka skapa en medelhavsregion för fred, säkerhet och delat välstånd. Beslutet togs av statsministrar från EU-länderna och 14 partners från länder kring Medelhavet.

De första stadgarna

Den nya inriktningen av den svenska utrikespolitiken och intresset från den egyptiska ambassaden kan vara orsaker till varför Föreningen Alexandrias Vänner bildades 1994 och den intensitet med vilken man startade. De första stadgarna som antogs den 25 mars 1995 är övergripande och oerhört ambitiösa för en liten förening.

Man ville främja fördjupade förbindelser mellan Sverige och Egypten, verka för kontakt mellan svenskar och egyptier, uppmuntra ömsesidigt utbyte av vetenskapliga, litterära, konstnärliga samt tekniska och kommersiella impulser; helt enkelt skapa ett brofäste för bilaterala frågor. Man ville också verka för utbyte av erfarenheter inom miljöområdet och stimulera ekologi. Det var i första hand genom ett svenskt institut i Alexandria med kulturell inriktning under kulturdepartementet och genom samarbete mellan universiteten i Alexandria och i Göteborg som man ville uppnå detta.

Alexandria-Göteborg som vänorter

När Föreningen Alexandrias Vänner startade fanns som nämnts en idé om att staden Alexandria skulle bli en vänort till Göteborgs stad. Från FAV:s sida såg man att städerna hade en hel del gemensamt: hamnstäder med export och näringar. De var dessutom andra stad i sina respektive länder. Dessutom passade själva den vänortstanke som redan etablerats i Sverige. Många kommuner i Sverige har vänorter. Den första vänortsförbindelsen etablerades redan 1939. Efter kriget blev det en slags fredsrörelse, då man hoppades att genom samarbete på kommunnivå kunna överbrygga motsättningar och öka förståelsen mellan folk. Sverige lyfte under sitt ordförandeskap i EU fram det europeiska vänortssamarbetet.

Förhandlingarna med Göteborgs stad blev dock inte framgångsrika. Från stadens sida var man helt enkelt inte intresserad på sikt. Däremot lyckades Sune Persson och Ulf Tebelius inledningsvis främja handelsutbytet mellan Sverige och Egypten/Alexandria med stora svensk-egyptiska konferenser i Alexandria och Göteborg 1999. Den västsvenska handelskammaren inspirerades också att arrangera en svensk paviljong vid Cairo Trade Fair år 2000.

Varför ville FAV starta ett svenskt institut i Alexandria?

Att etablera ett svenskt institut i Alexandria var ett angeläget mål för den nystartade föreningen. De som drev frågan med stor intensitet var Ulf Tebelius och Sune Persson. Även Robin Hägg som år 1994 avslutat sitt förordnande som föreståndare för Svenska Institutet i Aten var villig att bidra så att ett institut i Alexandria skulle kunna dra nytta av hans erfarenheter.

Ulf Tebelius har skrivit att bakgrunden till förslaget att inrätta ett svenskt institut i Alexandria i hög grad hänger ihop med avvecklingen av den svenska sjömanskyrkan i Alexandria. Under sitt UNESCO-uppdrag hade han bott i Alexandria och upplevt den betydelse som kyrkan hade som samlingsplats. Han berättar att historien tar sin början redan under 1980-talet. Då skedde en modernisering av hamnen i Alexandria vilket innebar större kapacitet för lossning och lastning av fartyg. Detta reducerade liggtiden i hamnen väsentligt, vilket i sin tur innebar att sjömanskyrkan fick färre besökare. Till slut beslöt Svenska Kyrkan i Utlandet, SKUT, att avveckla verksamheten i Alexandria, vilket man

redan tvingats göra på flera andra håll i världen. Då väcktes frågan vad man skulle göra med den pampiga byggnaden, Wilhelm von Gerbers palats, som ägdes av SKUT.

”Själv hade jag länge lekt med tanken att byggnaden skulle kunna omvandlas till ett svenskt institut liknande vad Sverige redan hade i Rom, Aten och Istanbul, dock med en betydligt bredare förankring på hemmaplan och Medelhavsregionen. Min tanke var att Alexandria skulle kunna bli en bas för svenska ekonomiska, kulturella och vetenskapliga verksamheter med anknytning till länderna i östra Medelhavet. Jag formulerade mina tankar om en tänkt verksamhet och möjligt huvudmannaskap i en skrivelse till Svenska Institutet (SI) i Stockholm. Med Sune Perssons benägna bistånd resulterade detta i ett sammanträde med berörda parter. En utredning tillsattes med representanter för SKUT, Universitetskanslersämbetet, Svenska Institutet, Utrikesdepartementet och svenskt näringsliv, som jag fick företräda”.

Denna utredning arbetade under ambassadören vid UD, Lars Lönnback, under två år.

Lars Lönnback har själv beskrivit situationen på följande sätt. ”Min roll var bara förberedande med internationella kontakter och resor till en rad arabiska länder, men kraftsamlingen internationellt möjliggjordes genom ambassadör Ingmar Karlssons djupa kunskaper om Mellanöstern, religioner och strömningar bland akademiker. De diplomatiska kontakterna med Egypten och EU-länderna var tidvis känsliga. Kunde Sverige ha ett institut i Alexandria? Skulle Egypten kunna ha ett institut i Göteborg? Men det akademiska Egypten välkomnade initiativet.” Utredningen lades ner 1998 eftersom UD ville administrera verksamheten efter de nya riktlinjerna. När regeringen genom Pierre Schori, biståndsminister, anslog biståndspengar till projektet, så var saken klar, menar Lars Lönnback. Det svenska projektet välkomnades förstås i EUs medelhavsprogram och pengar frigjordes till Anna Lindh-stiftelsen, se nedan.

Svenska institutet i Alexandria med ny inriktning

Inledningsvis kanske det ändå var med en viss bitterhet som FAV kunde konstatera att frågan tagit en helt ny inriktning, genom att UD gjorde institutet till ett redskap för ett högaktuellt politiskt intresseområde. Det fanns helt enkelt olika uppfattningar om inriktningen på ett svenskt institut i Alexandria. FAV hade föreslagit ett centrum med kulturella och vetenskapliga aktiviteter medan UD hävdade behovet av ett forum som kunde medverka i säkerhetspolitiska aspekter och Palestinakonflikten. Från UD:s sida såg man ett svenskt institut i Alexandria som en utmärkt mötesplats för den nya utrikespolitiska inriktningen med ett dialogarbete för fred. Detta fick namnet Euro-islam. UD blev huvudman för institutet i Alexandria till skillnad mot övriga svenska institut som har kulturdepartementet som huvudman. 1999 tecknades en överenskommelse mellan de svenska och egyptiska regeringarna om inrättandet av ett svenskt institut, ett dialogforum för fred. Annica Dahlström bemödade sig om att den svenska drottningen skulle inviga institutet år 2000 men det ställdes in på grund av oro i landet.

År 2001 skedde en högtidlig invigning av Svenska Institutet i Alexandria i närvaro av Sveriges dåvarande utrikesminister Anna Lindh och Egyptens utrikesminister Amr Moussa. Efter mordet på Anna Lindh bildades Anna Lindh-stiftelsen som fick sitt säte dels i institutets lokaler, dels i det nya biblioteket. Anna Lindh-stiftelsen för interkulturell dialog mellan kulturer är den första institution som grundats och finansieras gemensamt av alla 43 medlemsländerna inom Europa-Medelhavspartnerskapet.

Att FAV fortfarande har ett starkt intresse för utvecklingen inom såväl institut som stiftelse framgår av de stadgar från 2006 som i skrivande stund finns på nätet och som fortfarande gäller:

”- att stödja aktiviteter vid Svenska Institutet i Alexandria (SIA) och inom Anna-Lindh-stiftelsen (ALF).”

FAV och Bibliotheca Alexandrina (BA)

Allt sedan 1970-talet hade man från ledningen av universitetet i Alexandria tilltalats ”av tanken att söka återuppliva Alexandrias gamla bibliotek, så att biblioteket kunde bli en hörnsten i ett verkligt vetenskapligt uppsving i Alexandria och det övriga Egypten”. Ur Mustafa el-Abbadi, Alexandrias *antika bibliotek*. Egyptens regering och UNESCO röstade 1986 för att stödja bygget. 1988 utlystes en arkitektävling på internationell nivå. Den norska arkitekturfirman Snøhetta vann det prestigefyllda projektet. Biblioteket invigdes den 16 oktober 2002.

Att stödja biblioteket ingick inte direkt i de första planerna, 1995. Däremot fanns en allmän formulering i föreningens stadgar från 1995 *att stödja projekt som rör Alexandria*. Det är troligt att biblioteket tidigt fanns på FAV:s agenda vid sidan av planeringen för svenskt institut, handelsutbyte och vidgat samarbete mellan universiteten. Det kom rapporter till styrelsen om den omfattande planeringen av biblioteket i Alexandria och biblioteks kompetensen i FAV förstärktes med Jon-Erik Nordstrand, överbibliotekarie vid Göteborgs universitet, senare även med 1:e bibliotekarie Angelica Schneider-Larsson från Göteborgs universitetsbibliotek.

Det som kom att få avgörande betydelse i slutet av 1990-talet för insatserna för biblioteket var dock samordningen med norska intressenter. Det startade genom ett märkligt möte.

Slumpen är ingen tillfällighet

De som möts är dåvarande ordföranden i FAV, Annica Dahlström, som under en flygresa 1998 till Chicago, blir bekant med Hans Kristian Simensen. Han å sin sida hade fått ett uppdrag som freelance av den norska arkitektfirman Snøhetta att undersöka olika myndigheters intresse för biblioteksbygget och sprida information om återupplivandet av det gamla biblioteket i Alexandria. Reklamkaren Jan Cederquist menar i boken *Slumpen är ingen tillfällighet* att denna typ av möte är en händelse, som tycks som en tillfällighet. Han menar dock att man verkligen kan fråga sig som om det inte är en ”synkronicitet” eller en meningsfull slump som i hög grad har att göra med de agerandes inriktning. Man kan också påstå att turen, inte bara flygturen, gynnade båda parter. Genom detta möte uppstod en ny kombination av aktörer som med passionerad kraft skulle driva frågan om stöd till BA.

Kraftfull vitalisering

Samordningen med norska intressenter vitaliserade insatserna, betydligt fler medlemmar av föreningen engagerades och plattformen för åtgärder vidgades. Åren 1998-1999 blev intensiva med flera resor till Stockholm, UNESCO i Paris och till Egypten. Det gällde att planera för svensk medverkan vid själva invigningen, finna en lämplig svensk nationalgåva och lösa frågan om en foto-utställning med Lennart Nilsson-motiv vid öppningen av biblioteket. Förslaget att ställa ut bilder av *Ett barn blir till* var djärvt i en muslimsk miljö, men när den nye bibliotekschefen Ismail Serageldin vid ett besök i Stockholm besökte Lennart Nilssons laboratorium på Karolinska Institutet och fick se bilderna gav han utan tvekan sitt medgivande. Det gällde också att informera om det kommande biblioteket med sitt ärofulla förflutna och om behov av ekonomiskt stöd till olika målgrupper: svenska allmänheten genom media, högt uppsatta och betydelsefulla gäster vid informationsmiddagar och till sponsorer för att få stöd för enskilda projekt som till uppbyggnad av den särskilda Nobelsektionen i BA. Se avsnittet nedan *Nobelsektionen och dess bibliotek i biblioteket*.

Från den norska vänföreningen uppmuntrades FAV att år 1999 ansöka hos UNESCO om att bli en officiell stödförening till biblioteket. FAV och den norska vänföreningen är bland de första som erkändes av UNESCO som *International Friends of Bibliotheca Alexandrina*.

Genom att den norska arkitektfirman vunnit arkitekttävlingen hade olika delar av det norska samfundet haft tidiga kontakter med Egypten bl.a. med Mme Mubarak, som då var den högste beskyddaren av BA. Den egyptiske ambassadören i Oslo, Magdy Hefny, arrangerade ett möte i Oslo i april 1999 till vilket representanter för Föreningen Alexandrias Vänner, den norska vänföreningen och representanter för arkitektfirman Snöhetta inbjudits. Även Mme Mubarak deltog. Hon föreslog då att man skulle formalisera stödet till BA genom att bilda en skandinavisk kommitté, *Scandinavian Committee for Bibliotheca Alexandrina* (ScanCom).

ScanCom bildas

ScanCom bildades år 2000 och Annica Dahlström valdes till ordförande på förslag av Snöhetta. I styrelsen ingick från FAV: Ulf Tebelius och Hans Kristian Simensen och från norsk sida: Steinar Breiden och Inge-Mette Stenseth. Senare tillkom Leif Hjärre, egyptolog och vd för möbelföretaget Gärsnäs i Skåne och Bo Ralph, professor i nordiska språk vid Göteborgs universitet, medlem av Svenska Akademien,

Genom personunion mellan ScanCom och FAV kunde insatserna för det nya biblioteket i Alexandria stärkas. ScanCom fungerade som ett verkställande utskott till FAV men verksamheten drevs på informell bas utan strikta möten dock med protokoll. Det var ofta kort om tid och beslut måste fattas snabbt. Tack vare denna flexibilitet blev det mycket gjort, menar Annica Dahlström. Det är dock troligt att detta informella handlingsätt inte passade alla. Det var många initiativ som skulle synkroniseras emellan. Ansvaret kan ha delats upp. ScanCom drev frågorna om stöd till biblioteket. FAV bevakade övriga frågor, hade hand om den löpande föreningsverksamheten och fungerade som bas för de svenska insatserna. Den ekonomiska samordningen berörs inte i denna redogörelse.

Det svenska stödet till BA

Ett särskilt problem var att finna gehör för ett officiellt ekonomiskt stöd från Sverige till BA. I december 1998 uppvaktades UD av Annica Dahlström och Hans Kristian Simensen om en officiell svensk nationalgåva och stöd till BA. De konstaterade att det var litet pinsamt att något svenskt officiellt stöd till biblioteket inte tagits fram. Många andra länder hade redan utlovat nationalgåvor till BA. Från UD:s sida meddelades att ett svenskt statligt bidrag till området redan hade lämnats genom inrättandet av det svenska institutet i Alexandria och att något markant stöd från UD till biblioteket knappast kunde påräknas.

Det blev ingen officiell svensk nationalgåva till biblioteket. Det blev med sponsormedel som FAV kunde lämna en nationalgåva, en vävnad gjord med en vävteknik från faraonisk tid. Den tillverkades i Egypten och förmedlades av Christina Rinaldo, då rektor vid Textilhögskolan i Borås.

Trots allt blev det ett officiellt svenskt stöd till biblioteket och det kom att gälla den professionella delen av biblioteksutvecklingen. Vid mötet 1998 ställde UD i utsikt att medel skulle kunna ställas till förfogande via Svenska Institutet (SI) i Stockholm för en finansiering av svenska insatser. SI ordnade därför en resa till biblioteket år 2000 för att få en första bedömning av läget. Till denna resa inbjöds Jon Erik Nordstrand. Hans rapport visade på stora behov inom flera områden. Den medförde att SI närmare behövde undersöka förutsättningarna för hur ett eventuellt engagemang från svensk biblioteksvärld skulle kunna utformas. Dåvarande riksbibliotekarien Tomas Lidman från Kungl. biblioteket fick det uppdraget. I resan år 2002 deltog expertis inom olika områden: IT- och systemområdet representerades av Johan Mannerheim, KB, och Jon Erik Nordstrand, utbildning m.m. av Christina Persson, Bibliotekshögskolan samt barn- och ungdomsbibliotek av Elisabeth Lundgren, folkbiblioteket i Kungälv.

Stöd från den svenska biblioteksvärlden

Det dröjde alltså innan den svenska biblioteksvärlden engagerades för projektet. Tomas Lidman har skrivit om orsakerna till det svala intresset från internationell och svensk biblioteksvärld i artikeln *Alexandrinabiblioteket* i Biblioteksbladet. En stor skepsis mötte inledningsvis hela projektet med BA inom den internationella biblioteksvärlden. ”Under slutet av 1990-talet behandlades frågan ett par gånger på uppmaning av UNESCO vid den årliga nationalbibliotekskonferensen (CENL) utan att väcka entusiasm”. Tveksamheten till tanken på ett pånyttfött Alexandriabibliotek var även inom den svenska bibliotekarietären stor. Vändpunkten kom i och med att byggnaden stod klar och att biblioteket fick en ny ledning i den internationellt kunnige och internationellt erfarne Ismail Serageldin. Visionerna formulerades om och nu sågs biblioteket snarare som en tillgång i regionen och i det egyptiska samhället med öppen blick ut mot omvärlden och möten mellan väst och Orienten, menade Tomas Lidman.

Göteborgs universitetsbibliotek blir bas för SWEBA-projektet

Rapporten från inventeringsresan 2002 visade på ett skriande behov av stöd från bibliotekets sida, men vilken instans skulle ta hand om själva genomförandet? Kungl. biblioteket kunde inte åta sig uppdraget utan hänvisade till sitt engagemang för ett Sida-projekt i Asien. Det blev Göteborgs universitetsbibliotek som tog ansvaret. Projektet kallades SWEBA, Sweden Bibliotheca Alexandrina, och finansierades av SIDA med 15 M kr.

Projektet omfattade insatser för barn- och ungdomsbibliotek, utbildning av personal, stöd för ett bibliotekssystem, utveckling av Web och digitalisering av manuskript
Samordning av de omfattande projektdelarna och ansökningar om finansiering sköttes kraftfullt av Angelica Schneider-Larsson och systembibliotekarie Lena Isaksson från Göteborgs universitetsbibliotek. De efterträdde varandra som projektkoordinerare under projekttiden 2003-2005. Någon direkt samverkan mellan FAV/ ScanCom och SWEBA-projektet under dessa år fanns nog inte men informationsutbyte var självklart.

Nobelsektionen och dess bibliotek i biblioteket

Att inrätta en Nobelsektion med ett bibliotek i BA var en fantastisk idé, som ScanCom drev med stor kraft. Det krävde mångas bifall. Det var inte svårt att få acceptans från bibliotekets företrädare eller från den egyptiska staten genom Mme Mubarak. En större insats krävdes för att få bifall från norska och svenska representanter för nobelaktiviteter, från Nobelinstitutet i Oslo och Stockholm, Svenska akademien, Karolinska Institutet och andra berörda. Bland de nya styrelsemedlemmarna i ScanCom hade Annica Dahlström och professor Bo Ralph de rätta kontakterna. Dessutom gällde det att hitta lämpliga lokaler i BA och ge dem en värdig inredning. Ytterligare två slumpartade möten skulle gynna utvecklingen. Mötet med Leif Hjärre på Svenska Egyptiska Vänskapsföreningen blev framgångsrikt. Som vd för familjeföretaget Gärsnäs åtog han sig omedelbart att vara behjälplig med möbleringen av Nobelavdelningen. Genom sina kontakter förmedlade han även en gåva från Märta Måås Fjetterström i Båstad. Det är en ordspråksmatta med rik symbolik, som representant för ett förnämligt svenskt konsthantverk.

Finansiering var nästa problem men ett oväntat sammanträffande i Kairo mellan Leif Hjärre, Hans Kristian Simensen och en företrädare för Tetra Pak ledde till familjen Gad Rausing. De bidrog generöst med medel för inredning liksom även Torsten och Ragnar Söderbergs stiftelser. Från Nobelmuséets Vänner i Karlskoga hade gåvor överlämnats till ScanCom: en nygjuten byst av Alfred Nobel, en tavla av Alfred Nobel (kopia), del av testamentet ingraverat i bronsplatta m.m. Namnen på

olika salar visar på generösa donationer: Gad Rausing Auditorium och Söderberg Lounge. Vid invigningen den 16 oktober 2002 fanns allt på plats, en otrolig bedrift av ScanCom. Då lämnades också den första bokgåvan till ett särskilt bibliotek i nobelsektionen. Det var Ulf Tebelius, som tog på sig ansvaret att bygga upp ett bibliotek i Nobelsektionen, vilket han sedan fortsatt med. Genom donationer har verksamheten finansierats. Till samlingarna har ScanCom sedan dess varje år bidragit med verk av nobelpristagare i litteratur från år 1901 och framåt på olika språk: originalspråk, engelska, franska och även arabiska volymer. Till vännernas möte i Alexandria i oktober 2011, då 17 medlemmar från FAV deltog, lämnades 54 volymer. Samlingen uppgår för närvarande till ca 2500 volymer.

Några slutsatser och nya frågor

Det har varit ett intressant företag att följa FAV under de första åren och söka svar på de inledande frågorna om varför föreningen bildades och vilka som var drivkrafterna. Det var överraskande att upptäcka att FAV:s planering av Svenska Institutet i Alexandria hamnade mitt i en ny utrikespolitisk inriktning, som ändrade den ursprungliga idén. Institutet kom att bli centrum för det svenska § fredsdialoget i Mellanöstern, men det var de engagerade medlemmarna i FAV som startade hela processen och därigenom gjorde en betydelsefull insats. Deras kraftfulla agerande låg också bakom det faktum att det kom ett väsentligt stöd från svensk biblioteksvärld. Genom sina insatser och sitt intensiva engagemang för BA lyckades de trots allt övertyga UD om att det var nödvändigt med ett officiellt stöd från Sverige med professionella insatser till biblioteket.

Att ScanCom dessutom lyckades genomföra idén med Nobelrum och Nobelbibliotek och bygga upp dem med sponsrade medel är en insats värd all respekt. Det är en otroligt vacker gåva med stort symbolvärde.

Det finns några frågor som jag inte fått svar på. Varför har svensk biblioteksvärld inte varit mer intresserad? Antalet medlemmar i föreningen FAV, nu ett drygt sextiotal, borde vara fler. Varför har det finska biblioteksväsendet inte alls engagerat sig? Klart är att i nuläget behöver BA fler vänföreningar och FAV fler vänner. En av de trognaste vännerna var den i mars 2010 avlidne humanisten professor Sture Linnér, som vid en FAV-kväll i Göteborg kort före sin död prisade det ärofulla antika biblioteket och dess återuppståndelse. Han lovordade Annica Dahlström, Hans Kristian Simensen och andra från Föreningen Alexandrias Vänner för deras insatser.

Jag har varit intresserad att berätta om de första åren för FAV. Det har varit begränsande att dokumentationen från åren 1996-98 är försvunnen. Trots det är detaljrikedomen stor i det material som jag fått för åren efter 1998. En del har fått utelämnas och jag har fått koncentrera mig på vissa områden. Det är angeläget att någon tar tag i resten och ger oss en historieskrivning som går fram till våra dagar. Samtidigt skulle vi då också kunna få en bredare bild och djupare analys av de första åren än vad jag åstadkommit. Det är en fascinerande historia som väntar på att bli skriven. Det kommer nog att ta tid för det krävs distans för att skriva om Föreningen Alexandrias Vänner och den arabiska våren. Vilken utveckling kan vi vänta oss för Bibliotheca Alexandrina?

Det politiska läget är i skrivande stund osäkert.

Lidingö i februari 2012

Margareta Törngren, tidigare biblioteksråd vid Kungl. biblioteket, medlem i FAV

Källmaterial:

- Lena Isaksson, project coordinator. *The SWEBA project. Report on Sida 's support to Bibliotheca Alexandrina. Phase 2- for the period 2003-07-01-2005-12-31*. Göteborg University Library. 2009-03-05 (Part 1.Narrative report 2003:2-2005).
- Tomas Lidman m.fl., *Rapport från en inventeringsresa till Egypten och Alexandrinabiblioteket 2002-01-11-01-16*. KBs arkiv. 529-41-2002.
- Rolf Lindelöf, *Hur Nobelbysten kom till Bibliotheca Alexandrina*. 2011.
- Lars Lönnback, *Några fakta kring projektet "euro-islam" 1994-2000 samt Delsynpunkter på ett första utkast*. 2011 och 2012.
- Sune Persson, En samling av protokoll, verksamhetsberättelser och skrivelser från FAV, dock ej åren 1996-98.
- Hans Kristian Simensen, *The Scandinavian Committee for bibliotheca Alexandrina*, ScanCom. 2000.
- Hans Kristian Simensen, *The History of the Nobel section in the Bibliotheca Alexandrina*. Troligtvis 2001.
- Ulf Tebelius, *Min relation till Egypten och särskilt till Alexandria*. Brev 2011.

Källor:

- Mustafa el-Abbadi, *Alexandrias antika bibliotek*. UNESCO Press 1991. Översatt till svenska 2010.
- Tomas Lidman, *Alexandrinabiblioteket, en symbol för 2000-talet*. Biblioteksbladet 87/3 (2002).
- Margareta Törngren, *Resa till Egypten januari 2009*. Föreningen Biblis och Finska Nationalbibliotekets vännätverk. Biblis, 2009.
- Marinette Öinert Gustafsson och Ellinor Östlund, *Bibliotheca Alexandrina. Den fjärde pyramiden*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan. 2006.

Elektroniska källor:

Bibliotheca Alexandrina

www.bibalex.org

Föreningen Alexandrias Vännförening

www.alexandriasvanner.nu

Svenska Institutet i Alexandria

www.swedalex.org